

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra regionálního managementu a práva

Teze diplomové práce

Rozdíly ve struktuře a dynamice vládních výdajů vybraných evropských zemí

Vypracovala: Markéta Mojžíšková

Vedoucí práce: doc. Ing. Milan Jílek, Ph.D.

České Budějovice

2023

Klíčová slova: public finance, government expenditure, public policy, European Union

Anotace: Hlavním cílem této práce je najít podobnosti a rozdíly ve struktuře a dynamice vládních výdajů s důrazem na nalezení příčinných souvislostí ve vybraných zemí Evropy. Teoretická část této práce je zaměřena na funkci veřejných financí, úlohu vládního sektoru a mezinárodní klasifikaci vládních výdajů. Dále se zaměřuje na vlivy, které působí na velikost a strukturu vládních výdajů na základě empirických studií. Analytická část této práce obsahuje výpočty vládních výdajů, které jsou rozděleny do čtyř skupin. Všechny skupiny jsou zkoumány v procentech a v přepočtu per capita na základě vzorců diskutovaných v metodice.

Úvod

Fiskální rozhodování vlád zasahuje do každodenního života občanů. Od velikosti vládních výdajů se odvíjí kvalita veřejných statků, vzdělání, zdravotnictví, životního prostředí, dopravní infrastruktury, či sociálního zabezpečení. Vládní výdaje nejenže zabezpečují veřejné statky a plnění politických závazků, ale také hrají zásadní roli v ekonomikách. Vládní výdaje momentálně dosahují v průměru více než polovinu hrubého domácího produktu v Evropě. Fiskální politika ovlivňuje volatilitu hospodářských cyklů a je často vyhledávaným tématem mnoha ekonomů. Mnoho studií v minulosti se především zaměřovalo na růst vládních výdajů a testovalo se, které faktory ovlivňovaly růst vládních výdajů v různých časových obdobích a zemích. Paradigmat v oblasti vládních výdajů je mnoho, ale tato práce nachází důležitost ve zkoumání její struktury a dynamiky. Teoretická část této práce je zaměřena na funkci veřejných financí, úlohu vládního sektoru a mezinárodní klasifikaci vládních výdajů. Dále na vlivy, které působí na velikost a strukturu vládních výdajů na základě ekonomických teorémů a studií. Praktická část této práce si klade otázku, zda existují podobnosti, či rozdíly ve struktuře a dynamice vládních výdajů napříč vybranými zeměmi Evropy. Práce bude zkoumat příčinné souvislosti na základě prostorového a časového uspořádání od roku 1995 do roku 2020 podle jednotlivých typů vládních výdajů.

Cíl práce

Hlavním cílem této práce je najít podobnosti a rozdíly ve struktuře a dynamice vládních výdajů s důrazem na nalezení příčinných souvislostí v zemích členských států Evropské unie. Diplomová práce si klade za cíl porovnat vládní výdaje v prostoru a čase od roku 1995 do roku 2020. Součástí datového souboru je celkem 27 zemí členských států evropské unie.

Metodika

Prostorové uspořádání je diferencováno podle geografického členění na mezoregiony, kterými jsou: střední Evropa, severní Evropa, západní Evropa, jižní Evropa a jihovýchodní Evropa.

Pro potřeby komparace struktury vládních výdajů jsou tyto výdaje rozděleny na absolutní, vertikální, odvětvovou a druhovou strukturu. Data pro jednotlivé jsou poskytnuty z databáze EUROSTAT s poslední aktualizací dat dne 27. 02. 2023 a databáze AMECO s poslední aktualizací dat 15. 5. 2023. Analytická část práce zahrnuje následující indikátory:

- Celková velikost vládních výdajů v podílu na HDP;
- celkové vládní výdaje per capita;
- vertikální struktura vládních výdajů v procentech;
- odvětvová struktura vládních výdajů v procentech;
- odvětvová struktura vládních výdajů per capita;
- druhová struktura vládních výdajů v procentech;
- druhová struktura vládních výdajů per capita.

Celková velikost vládních výdajů

Nejdříve je sledován poměr celkových vládních výdajů k HDP a následující v přepočtu na obyvatele. Pro reálné srovnání celkových výdajů je potřeba zvažovat vlivy rozdílných cenových hladin a měnových kurzů. Tyto elementy jsou v analýze zahrnuty ve výpočtu na základě využití parity kupní síly (Price Power Parities, PPP). Kategorii PPP je zvolena konečná spotřeba vlády. Pro přepočet reálných vládních výdajů per capita jsou využita data celkového počtu obyvatelstva (p) z databáze EUROSTAT. Kalkulace celkových vládních výdajů per capita (VV_e) podle jednotlivých zemí je dána následujícím vzorcem:

Rovnice 1: Celkové vládní výdaje per capita

$$VV_e = \frac{VV_n}{PPP} / p .$$

Vertikální struktura vládních výdajů

Pro potřeby komparace vertikální struktury budou státy rozděleny na unitární a federativní.

Dle vertikálního hlediska podle vládní finanční statistiky (GFS, Government Finance Statistics) jsou tyto výdaje rozčleněny na:

- Ústřední vládní instituce;
- národní vládní instituce;
- místní vládní instituce;
- a fondy sociálního zabezpečení.

Vertikální struktura je sledována v relativním měření v procentech k celkové výši vládních výdajů v národních měnách. Poměr jednotlivých vládních výdajů dle vertikálního členění ke konsolidovaným vládním výdajům bude vypočten využitím obdobného vzorce uvedeného v rovnici č. 1. Kapitola vertikální struktury také sleduje, zda více vyspělé země jsou více fiskálně decentralizované. Ekonomická vyspělost země je v rámci této diplomové práce určena na základě velikosti HDP na obyvatele. Výše decentralizace je určena velikostí vládních výdajů na místní vládní instituce.

Odvětvová struktura vládních výdajů

Další kategorií je rozdělení vládních výdajů dle funkčního (odvětvového) hlediska podle Klasifikace výdajů vládních institucí podle funkcí (COFOG, Classification of the Functions of Government), která zahrnuje:

- Všeobecné výdaje na veřejné služby (General Public Services, GF01);
- obranu (Defense, GF02);
- veřejný pořádek a bezpečnost (Public Order and Safety, GF03)
- ekonomické záležitosti (Economic Affairs, GF04);
- ochrana životního prostředí (Environmental Protection, GF05);
- bydlení a společenská infrastruktura (Housing and Community Amenities, GF06);
- zdraví (Health, GF07);
- rekreace, kultura a náboženství (Recreation, Culture and Religion, GF08);
- vzdělávání (Education, GF09);
- a sociální věci (Social Protection, GF10).

Jednotlivá odvětví jsou rozčleněna procentuálně k celkovým vládním výdajům podle jednotlivých zemí a také per capita. Tzn., že je využito obdobného vzorce jako v předchozí části této metodiky. V této části také sledujeme, zda členské státy NATO (Severoatlantická aliance, NATO) dodržují závazek vynaložení výdajů 2 % svého HDP na obranu do roku 2024.

Druhá struktura vládních výdajů v procentech a per capita

Druhé členění odpovídá finančním aktivitám vlády stanovenou vládní finanční statistikou (Government Financial Statistics, GFS). Tyto vládní výdaje jsou rozděleny na:

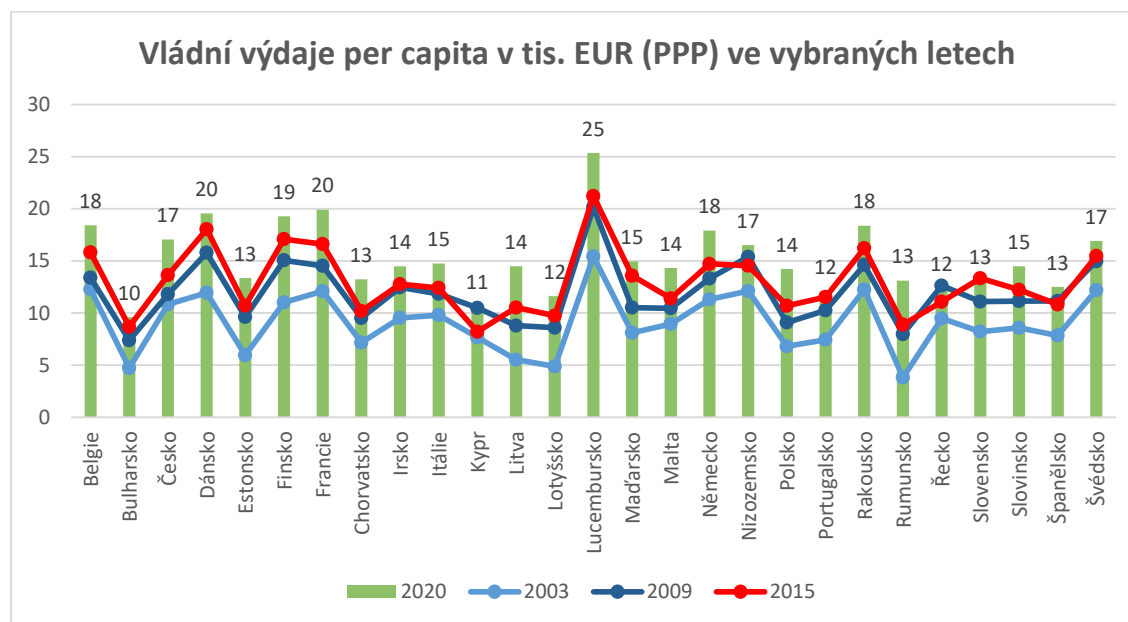
- běžné výdaje;
- kapitálové výdaje.

Běžné a kapitálové výdaje budou nejdříve vymezeny v relativním měření v procentech, tedy podílem běžných a kapitálových výdajů na celkové vládní výdaje podle jednotlivých zemí. Dále jsou přepočteny per capita. Vybraná PPP pro potřebu této analýzy jsou konečná spotřeba vlády (Government Final Consumption) pro běžné výdaje a hrubý fixní kapitál (Gross Fixed Capital Information) pro kapitálové výdaje. Je využito obdobného matematického vzorce jako v předchozích částech této metodiky.

Výsledky

Na základě získaných dat a výpočtů byly nalezeny některé podobnosti ve struktuře vládních výdajů. Vládní výdaje v absolutních hodnotách v průměru za celou Evropskou unii od roku 1996 rostou. Tento fakt byl potvrzen u všech zemích Evropské unie. Výdaje v přepočtu k celkové výkonnosti ekonomiky v průměru za EU neklesají pod 46,4 % a nestoupají nad hranici 53,2 % od roku 1995. Podle výpočtů se zvyšují i per capita. Následující graf shrnuje výsledky celkových vládních výdajů na hlavu v jednotlivých zemích EU v roce 2003, 2009, 2015, 2020.

Graf 1: Vládní výdaje per capita v tis. EUR

Zdroj: vlastní (2023)

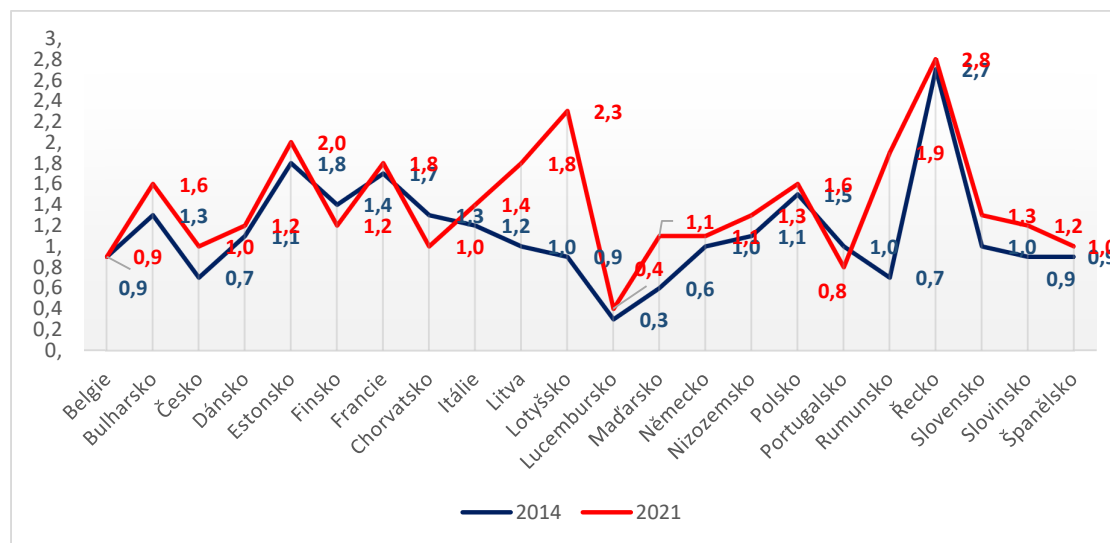
Z hlediska časového uspořádání byl významným obdobím rok 2008 až 2010. Toto období se váže k finanční krizi, která započala v roce 2008. Celkové vládní výdaje per capita se u všech zemí z roku 2007 do roku 2009 zvýšily. Po zkoumání struktury odvětvového členění výdajů per capita bylo zjištěno, že došlo k razantnímu zvýšení výdajů na sociální zabezpečení. Ty obsahovaly kladnou změnu všech zemích EU z roku 2008 na rok 2009. Změna struktury podle odvětvového členění nastala v položce ekonomických záležitostí, a to především v Irsku z roku 2009 na rok 2010. Sociální zabezpečení a ekonomické záležitosti jsou z pohledu na tehdejší situaci logické. Při zkoumání ostatních výdajů druhové struktury docházelo ke škrtům na vládní výdaje na bydlení a společenskou infrastrukturu. V případě druhového členění byly změny očividné u kapitálové struktury, kde dochází až k stovkám procent změn u některých zemí. Výsledky kapitálové struktury jsou uvedeny v příloze č. 3 této diplomové práce této práce.

Další období je datováno do roku 2020, které bylo afektováno pandemií COVID-19. Pandemie COVID-19 se projevila především v odvětvové struktuře v položce zdraví. Na Kypru se výdaje zvýšily o 58 % z původní hodnoty per capita, v Maďarsku celkem o 42 %. V průměru se tyto výdaje zvýšily za celou EU z roku 2019 na rok 2020 celkem o 10 %. V porovnání s předchozími roky se výdaje na zdraví zvyšovaly pouze o 3 až 4 % ročně.

Od roku 2014 shledáváme navyšování vládních výdajů na obranu per capita v Pobaltských zemích (Estonsko, Litva a Lotyšsko). Podobný případ byl zaznamenán u Rumunska. Geograficky jsou Estonsko, Litva a Lotyšsko sousedé Ruska a Rumunsko Ukrajiny. K roku 2014 se váže anexa Krymu Ruskem, proto shledáváme spojitost záměrného navyšování vládních výdajů na obranu z tohoto důvodu.

Otázkou této práce také bylo, zda členi NATO (Severoatlantická aliance, NATO) dodržují závazek vynaložení 2 % svého HDP na obranu. Bylo posuzováno celkem 22 států EU (a současně NATO). Momentálně dosahuje závazku pouze Řecko, Estonsko a Lotyšsko, vládní výdaje se však od roku 2014 zvyšují i u ostatních zemí.

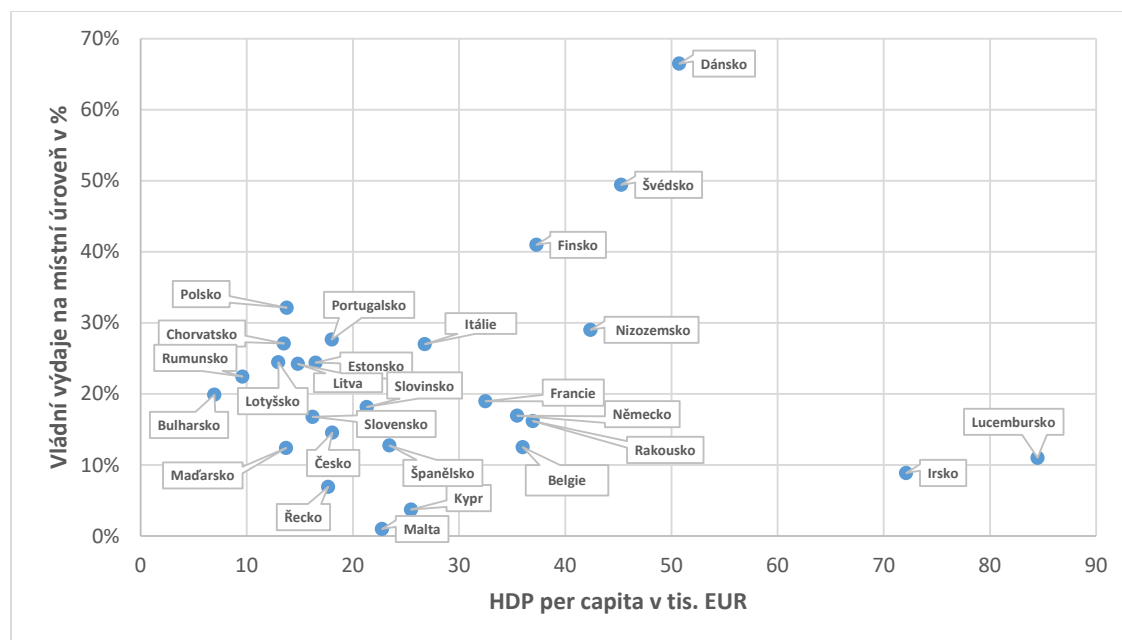
Graf 2: Výdaje na obranu k HDP členů NATO v roce 2014 a 2021

Zdroj: vlastní (2023)

Kapitola vertikální struktury si kladla za otázku, zda více vyspělé země jsou více fiskálně decentralizované. Decentralizace byla určena výší výdajů na místní úroveň vládních institucí. S vyšším podílem na tuto úroveň byly země považovány za více decentralizované. Ekonomická vyspělost byla určena výší HDP. Z tohoto zkoumání vyplynulo, že nelze jednoznačně říci, zda více vyspělé země jsou více decentralizované. Tento fakt by nasvědčoval zemím jako je Dánsko, Švédsko a Finsko, které disponují vysokým HDP a vysokou decentralizací. Na druhou stranu Irsko a Lucembursko jsou země s vysokým HDP, ale jsou více centralizované. Pro porovnání Dánsko alokovalo celkem 66 % na místní úroveň a Lucembursko celkem 11 %. Vertikální struktura nachází podobnost u Pobaltských států sledujeme ve vládních výdajích na místní úroveň. V Litvě, Lotyšsku a Estonsku tyto výdaje byly na úrovni celkem 24 % v roce 2021.

Ekonomická vyspělost a výdajová decentralizace

Zdroj: vlastní (2023)

Z pohledu meziregionálního srovnání disponovala severní Evropa (Finsko, Švédsko, Dánsko), Pobaltí (Estonsko, Litva, Lotyšsko) a střední Evropa mimo Visegrádskou čtyřku (Rakousko a Německo) podobnou strukturou vládních výdajů.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo hledat rozdíly ve struktuře a dynamice vládních výdajů v prostoru a čase od roku 1995 do roku 2020. Práce se zaměřila na 27 členských států Evropské unie. Pro prostorové porovnání byly tyto země rozděleny na mezoregiony. Vládní výdaje byly rozděleny na celkovou velikost vládních výdajů, vertikální strukturu, odvětvovou strukturu a druhovou strukturu. Pro tyto druhy výdajů byly zvoleny indikátory na základě matematických vzorců, které jsou součástí metodiky této práce. Analýza zahrnovala výpočet celkových vládních výdajů k HDP a v přepočtu na obyvatele s využitím indexu parity kupní síly pro konečnou spotřebu vlády a celkové populace. Vertikální struktura byla sledována v procentech k celkovým vládním výdajům. Odvětvová struktura obsahovala celkem deset typů vládních výdajů, které byly přepočteny v procentech a per capita k celkovým vládním výdajům. Jako poslední byly provedeny výpočty pro druhovou strukturu podle běžných a kapitálových výdajů v procentech a per capita. U všech sledovaných zemí byly zjištěny podobné tendence ve změně struktury vládních výdajů, a to především v období od roku 2007 do 2010 v důsledku finanční krize. Změny ve výdajích se podepsaly ve vládních výdajích na položku sociálních a ekonomických záležitostí. V letech 2019 až 2020 nalézáme podobné tendence ve změně struktury. Tato změna byla určena reakcí na pandemii COVID-19, kde došlo ke změně v položce vládních výdajů na zdraví. Dále byl nalezen značný vzrůst vládních výdajů na obranu v zemích Estonsko, Litva, Lotyšsko a Rumunsko v důsledku anexe Krymu v roce 2014. Tato práce si kladla několik dalších otázek. Bylo zjištěno, že není zcela jednoznačná vazba mezi vyspělostí států a decentralizací. Dále, že pouze Lotyšsko, Estonsko a Řecko dodržuje závazek NATO vynaložení 2 % svého HDP na obranu. Velmi podobnou strukturu vládních výdajů měly tyto mezoregiony: severní Evropa, Pobaltí a střední Evropa mimo země V4. Výše vládních výdajů v jednotlivých odvětvích je ovlivňována mnohými předpoklady, jako je výše příjmů a daňová zátíženost země, výše státního dluhu, rozpočtový výhled, ekonomická situace dané země (její makroekonomické ukazatele), priority daných zemí, politické zastoupení jednotlivých vlád a politický systém státu, nečekané historické události a následky politických rozhodnutí v minulosti. Těchto příčin je mnoho, proto není zcela možné vysvětlit u každé země a mezoregionu Evropy její příčiny na základě pouze jedné diplomové práce, protože každá země je protkána jinou historií. Přesto v některých případech nacházíme podobné vzorce, a to především na základě nečekaných historických událostí.

Další bibliografické údaje

Type of thesis: master

Author: Markéta MOJŽÍŠKOVÁ

Academic Year: 2022/2023

Department: Department of Regional management and Law, Faculty of Economics, University of South Bohemia in Ceske Budejovice, Czech Republic

Thesis supervisor: doc. Ing. Milan Jílek, Ph.D.

Number of pages: 55

Language of thesis: CZ

Title of Thesis: Differences in the structure and dynamics of government spending in selected European countries

Annotation: The aim of this diploma thesis is to present similarities and differences in the structure and dynamics of government expenditure in selected European countries with an emphasis on causal connections. This work examines the function of public finances and the role of the government sector. It further explains the international classification of government spending, and it focuses on the influences that act on the size and structure of government spending. The analytical part of this work includes calculations of government expenditures that are divided into four groups. All the groups are examined in percentage and per capita based on formulas discussed in methodology.

Key words: public finance, government expenditure, public policy, European Union
